

Nyáry Krisztián

2021. október 10.

Meghalt Kálmán László. Nem voltam a tanítványa, fiatalkorom óta mégis tőle tanultam legtöbbet a nyelvről. Észre sem vettem, de cikkei, előadásai, rádióműsorai teljesen átalakították bennem azt a kusza iskolai és egyetemi tapasztalatot, amit nyelvtanról és nyelvészetről, pontosabban ezek értelméről gondoltam. Az ilyen sorokra gondolok:

„Mi a kisfiát abszolút szótöve? Talán a kisfiú? Ezt egyrészt megint csak nem lehetne jelölni a munkafüzetben, másrészt viszont nagyon kérdéses, hogy ezt tekinthetjük-e abszolút szótőnek, hiszen egy kicsit mást jelent, és a kisfiú szónak vannak saját birtokosra utaló alakjai (kisfiúm, kisfiúd, kisfiúja stb.). Lehet, hogy egy nyelvész azt válaszolná, hogy a kisfiú kivételes, mert kétféle birtokosra utaló alakja van (kisfiam, kisfiad stb., illetve kisfiúm, kisfiúja stb.). Vagy azt mondaná, hogy a kisfiam, kisfiad, kisfia stb. szavak „possessivum tantumok”, vagyis csak birtokosra utaló alakjaik vannak. De ez csak azt jelenti, hogy tövük nem fordul elő önállóan; ettől még lehetne értelmes kérdés az, hogy mi az a bizonyos tő. Én nem tudnék válaszolni rá. (És akkor még nem beszéltünk az úrfi, baromfi szavakról, amik szintén befigyelnek; az a tanuló, aki a feladatot eljuttatta hozzám, felismerte, hogy ezeknek a végén valami hasonló van, mint a kisfia szóban, csak nem tudott rendet vágni ebben a katyvaszban.)

De a leglényegesebb kérdés mégiscsak az, hogy miért kell másodikos iskolásokat ilyen bonyolult, mély, szerteágazó probléma elé állítani? Miért kell egyáltalán tudniuk olyan fogalmakról, mint a szótő, aminek a mibenlétében három nyelvész közül valószínűleg legalább kettő nem ért egymással egyet? Fejtsük meg együtt.

Egy kicsit messziről fogom kezdeni. Egyik kedvenc darázsfészke az iskolai nyelvi nevelés a maga abszurditásaival. Majdnem minden részlete megkérdőjelezhető: Ezt miért kell tudniuk a gyerekeknek? Ez a feladat milyen képességüket fejleszti? Minek? Hát nem utálják még eléggé az iskolát, hogy ezzel inzultálják őket? (...)Igenis azzal is foglalkoznunk kell, hogy inkább kedvet csinál-e nekik a tanuláshoz, vagy halálra unják-e rajta magukat. Ez utóbbi azért nagyon fontos, mert a további előmenetelüket is iszonyú nagy mértékben befolyásolhatja.

Mi a töve (az abszolút töve) a kisfiát szónak? Az egész kalamajka valószínűleg onnan származik, hogy a helyesírás miatt a tanulóknak tudniuk kell az összetett szavakról, emiatt meg kell tudniuk különböztetni azokat a toldalékos szóalakoktól, emiatt pedig meg kell ismerkedniük a szótő és a toldalékok fogalmával. Megéri?

Nem azt mondom, hogy a helyesírás nem fontos, de biztos, hogy az írás tanulásával együtt, egyszerre az egész helyesírást meg kell ismerni és be kell tartani? Megint csak álszentnek érzem ezt a hozzáállást, hiszen a gyakorlatból tudjuk, hogy a legjobb tanulók sem hibátlan helyesírók, és még ha idővel azzá válnak is, könnyen lehet, hogy bizonyos ritkább furcsaságok helyesírásával csak sokkal később ismerkednek meg, nem alsó tagozatban. Nem lehetne ezzel a realitással számolva hagyni, hogy a gyerek úgy írja a hangyászság szót, ahogy akarja, és hogy ha akarja, házinyúl-nak írja azt, amit amúgy is így ejtünk (de az akadémiai helyesírás 12. kiadása a 11. kiadással szemben külön rendeli írni)? Nem ér rá később megtudni a keserű igazságot, hogy egyesek szerint, akik az akadémiai ajánlásokat összeállítják, a házinyúl nem összetett szó?

Szerintem az iskola nyugodtan megtehetné, hogy a saját szempontjait érvényesítse a leíró nyelvtan tanításában: azoknak a helyesírási tudnivalóknak a tekintetében, amik elvont nyelvtani fogalmak segítségével vannak megfogalmazva (például az összetett szavakra vonatkozókat, vagy amik megkülönböztetik mondatok és mondatrészek egymás mellé rendelését), türelmi időt alkalmazhatna. Kimondhatná, hogy az életkori sajátosságokhoz igazodás fontosabb a számára, mint az, hogy a helyesírás minden részletét a lehető legkorábban ismerjék a tanulók.”

Többet ilyesmit nem tanulok tőle. Nyugodj békében, Laci!

A teljes cikk itt olvasható:

<https://qubit.hu/.../miert-kinozzak-a-kisiskolasokat...>